

אחת של תמרים! (52)

אמר ליה: **לחזוא כף קרי ליה**. כלומר, אם היתה כוונת הכתוב להצריך כף של תמרים, לא היה לו לומר "כפת" אלא כף, ועל כרחך יש לומר, כי מה שאמר הכתוב "כפת" כוונתו ללשוון כפות, לומר לך, שאם היה פרוד יאגדנו, והלכה זו שייכת רק בלולב וכמו שנתבאר.

שנינו במשנה: **ציני הר הברזל** [לולבים אלו היו עליהן מועטים ומרוחקים זה מזה, ומלבד זאת גם היו העלים קצרים שלא כדרך שאר לולבים] — **כשרה**.

אמר **אביי: לא שנו** שציני הר הברזל כשרים, **אלא שהיה ראשו של עלה זה מוגיע לצד עיקרו של עלה זה**, שלא היתה השדרה מגולה. אבל אם אין ראשו של עלה זה מוגיע לצד עיקרו של עלה זה — **פסול**. (53)

ומוכיחה הגמרא את דבריה מן הברייתא: **תניא נמי הכי: ציני הר הברזל פסולה**. והא **אנן תנן** במשנתנו — **ציני הר הברזל כשרה? אלא ודאי שמע מינה כאביי**,

שדוקא אם היה ראשו של זה מגיע לצד עיקרו של זה כשר, ובזה איירי משנתנו. אבל אם בין עלה לעלה היתה השדרה מגולה הלולב פסול, ובמקרה זה איירי הברייתא, ומסיקה הגמרא: **שמע מינה**.

ואיכא דרמי ליה מירמא — יש שהיו מקשים לב-ב סתירה בין דברי המשנה כאן המכשירה ציני הר הברזל לברייתא הפוסלת, ואגב סתירה זו השמיענו חילוקו של אביי. **תנן** במשנתנו: **ציני הר הברזל כשר**. והתניא בברייתא: ציני הר הברזל פסולה?

אמר **אביי: לא קשיא: כאן** במשנתנו איירי **שראשו של זה מגיע לצד עיקרו של זה**, ועל כן הכשירו, ואילו **כאן** בברייתא, איירי שאין ראשו של זה מגיע לצד עיקרו של זה, ולכן היא פסולה.

אמר רבי מריון אמר רבי יהושע בן לוי, ואמרי לה תני רבה בר מרי משום רבן יוחנן בן זכאי: **שתי תמרות** [שני דקלים] יש במקום ששמו **גיא בן הנם** הסמוך לירושלים, ועולה עשן מביניהם, וזהו ששינונו: **ציני הר הברזל כשרות**, וזו היא פתחה של גיהנב.

שמצוה התורה לכרות ענף נושא פירות.

52. כן פירש רש"י. אבל הריטב"א פירש ואימא חדא — עלה אחד, ועל זה תירצה הגמרא שעלה אחד אינו קרוי כפות אלא כף. וראה ערוך לנר.

53. וברא"ש סימן ב מבואר, שסיבת הפסול בשאין ראשו של זה בצד עיקרו של זה משום שאינו "הדר". ויש שפירשו משום שאין שמו עליו, וראה ילקוט מפרשים.

לישב, דהטעם שלא הסכים רבא להלן לדרשתו של אביי מן הפסוק "דרכיה דרכי נועם", הוא משום דאזיל לשיטתיה להלן לו א שאין צריך ליטול את ארבעת המינים בידי ממש אלא יכול לקחתם על ידי דבר אחר, ולכן סבר, כי אף אם אחד מהם קוצני אין בזה חסרון מצד ה"דרכי נועם" כיון שאינו צריך ליטלו בידו, אלא שמקרא ד"והאמת והשלום אהבו" דרש שיש ליטול מין שמהותו שלום ואמת. אבל כאן יש לפרש, ד"כופרא" היינו דקל שבו כמה כפות תמרים, ובזה לכולי עלמא אין זה דרכי נועם

מתפרשים דברי המשנה]: לולב שיש בו שלושה טפחים וכדי לנענע בו, כלומר, ובנוסף לכך יש לו עוד טפח כדי לנענע בו, כשר. ואותו טפח, מר כדאית ליה, ומר כדאית ליה. כלומר, שמואל יפרש דהיינו שעלי הלולב העליונים יוצאים מן ההדס טפח, ואילו רבי יוחנן יפרש שטפח זה הוא מן השדרה.

עתה דנה הגמרא, האם הלכה כשמואל שטפח זה הוא מן העלים, או כרבי יוחנן שהוא מן השדרה: תא שמע: שיעור הדם וערבה שלשה טפחים, ולולב — ארבעה.

ומדייקת הגמרא: מאי לאו, שיעור ארבעה טפחים אלו הוא כהדי [בצירוף] עליו, ודלא כרבי יוחנן!

דוחה הגמרא: לא, לבר מעליו. והיינו שצריך שתהא השדרה עצמה יוצאת מן ההדס טפח.

גופא, שיעור הדם וערבה — שלשה, ולולב

שנינו במשנה: לולב שיש בו שלשה טפחים כדי לנענע בו כשר:

אמר רב יהודה אמר שמואל: שיעור הדם וערבה — שלשה טפחים, ושיעור לולב ארבעה, כדי שיהא לולב יוצא מן ההדס שיעור טפח. והטעם בזה הוא, כיון שבמינו הוא גבוה מכולם, וארבעת המינים יש ליטלם כדרך גדילתם.⁽⁵⁴⁾

ורבי פרנך אמר רבי יוחנן הוסיף על דבריו: עיקר הקפידא היא גבי שדרו של לולב שצריך שיצא מן ההדס טפח, ולא די בכך שעלי הלולב היוצאים מראש השדרה גבוהים מן ההדס טפח.

מקשה הגמרא: הרי תנן במשנתנו: לולב שיש בו שלשה טפחים כדי לנענע בו, כשר, ומבואר להדיא שאין צריך ארבעה טפחים לשיעור הלולב?!

מתרצת הגמרא: אימא הכי [כלומר, כך

נחלקו הראשונים [להלן לו ב], האם הנענע הוא רק הולכת הלולב לארבע רוחות השמים או גם טריפת העלים. ויש שהוכיחו מכאן שיש לטרוף את העלים, שאם לא כן מדוע הצריכו לשייר טפח חוץ לאגד כדי לנענע.

באחרונים העירו, מדוע צריך שיהיה הלולב גבוה ארבעה טפחים, הרי הלכה כרבנן שלולב אין צריך אגד, ואם רצה יכול אפילו ליטלם בזה אחר זה, ואם כן אף אם אינו גבוה מן ההדס והערבה אפשר לנענע בו?!

ומדברי רבינו מנוח [פרק ז הלכה ח] נראה שנקט, שמתעם זה הוסיף רש"י דהטעם שהצריכו טפח נוסף בלולב הוא משום שבמינו גבוה הוא מכולם, שסברא זו שייכת גם לרבנן שלולב אין צריך אגד.

54. כן כתב רש"י. והקשה מהרש"ל: מדוע הוצרך רש"י לטעם זה, הרי במשנה נתבאר שהטעם הוא כדי שיהיה בו טפח כדי לנענע? ותירץ השפת אמת, שרש"י בא להוסיף, כי אף אם היה ההדס גדול מן השיעור צריך שיהיה הלולב יוצא ממנו טפח ולא די בשיעור ארבעה טפחים. [וכן דעת כמה מן הראשונים, וראה ילקוט מפרשים].

והערוך לנר כתב, שהוקשה לרש"י, דאמנם צריך שאחד מן המינים יצא טפח כדי לנענע, אולם מהיכתי תיתי שדוקא הלולב יצא טפח ולא ההדס או הערבה, ועל כן הוסיף שבמינו גבוה הוא מכולן ועל כן דין הוא שיצא הוא טפח ולא ההדס או הערבה.

— ארבעה:

רבי טרפון אומר: באמה בת חמשה טפחים. וסברה הגמרא עתה, שכוונת רבי טרפון לומר ששיעור הדס וערבה הוא אמה בת חמישה טפחים.

אמר רבא: שרא ליה מריה [ימחול לו ריבונן] **לרבי טרפון?** כלומר, יש לו לבקש מחילה על דבריו, שדברי תימה הם!

דהא השתא אפילו הדס שיהיה עבות [כלומר, שיהיו עליו עשויים קינים קינים, שמתוך כל אחד מהן יוצאים שלושה עלים שיהיה נראה כמו שרשרת העשויה קליעות קליעות זו לצד זו], של שלשה טפחים לא משכחינן [אין אנו מוצאים בנקל], שרוב ההדסים הארוכים הדסים שוטים הם שאין העלים יוצאים בגובה שווה בכל קן, בת חמשה טפחים מבעיא? הרי לדבריו אין לך אדם שיוצא ידי חובתו בחג?

כי אתא רב דימי פירשה לההיא דרבי טרפון, **ואמר,** כי אכן גם רבי טרפון מודה ששיעור הדס וערבה הוא שלושה טפחים, אלא כוונתו לומר שאותם שלושה טפחים צריך שיהיו גדולים, וכמו שיתבאר.

וכך אמר: **אמה** רגילה שהיא **בת ששה טפחים,** עשה אותה **בת חמשה** טפחים, דהיינו שכל טפח יהיה כשיעור טפח וחומש, ובטפחים אלו תשער את השלושה טפחים.

צא מהן, מאותם טפחים, **שלשה להדס,** ו**השאר ללולב.** כלומר, אותו טפח רביעי שהוספת בלולב יהיה אף הוא מטפחים כאלו. **כמה** הווי להו לאותם שלושה טפחים גדולים, כלומר, כמה טפחים רגילים הם —

תלתא שלושה טפחים רגילים **ותלתא** חומשי [ושלוש חמישיות].

מקשה הגמרא: **קשיא דשמואל אדשמואל!**

דהא **הבא אמר רב יהודה אמר שמואל:** שיעור הדס וערבה — שלשה. ומשמע, שדי בשלושה טפחים רגילים. ואילו התם [במקום אחר] אמר רב הונא אמר שמואל: **הלכה כרבי טרפון,** ששיעורן בטפחים גדולים!?

מתרצת הגמרא: אכן לא דק שמואל כאן בדבריו, שאמר ששיעורן בשלושה טפחים רגילים, והעיקר כמו שפסק הלכה כרבי טרפון, שיש לשער טפחים אלו בטפחים גדולים.

מקשה הגמרא: **אימר דאמרינן לא דק,** כאשר יבוא הדבר לידי חומרא. אבל כאן, הרי על ידי שלא דק שמואל בדבריו, יבוא הדבר לידי קולא, שיהיו סבורים שדי בשיעור שלושה טפחים רגילים ויטלו הדסים הפחותים מן השיעור, ובכהאי גוונא מי אמרינן לא דק?!

כי אתא רבין מארץ ישראל לבבל, אמר, הכי קאמר שמואל: **אמה בת חמשה טפחים** רגילים, עשה אותה כשל ששה טפחים. כלומר, חלוק אמה זו לשישה טפחים ונמצא כל אחד מהם קטן מטפח רגיל. וטפחים אלו, צא מהן שלשה להדס וערבה, והשאר ללולב. כלומר, הטפח הרביעי של לולב יהיה אף הוא מטפחים קטנים אלו.

ונמצא לפי זה, שרבי טרפון להקל בא, וכך אמר: אותם שלושה טפחים שמשערין בהם את ההדס והערבה יהיו קטנים כך שלא יהיו אלא חצי אמה של אמה בת חמישה טפחים

היא ההלכה, דאמר רב הונא אמר שמואל:
הלכה כרבי טרפון.⁽⁵⁵⁾

מתניתין:

הדס הגזול והיבש⁽⁵⁶⁾ — פסול. [הגזול מדין
"לכם", והיבש משום "הדר"].⁽⁵⁷⁾

של אשרה ושל עיר הנדחת — פסול.
[דכתותי מיכתת שיעוריה].

נקטם ראשו [בשדרה]⁽⁵⁸⁾, או שנפרצו נשרו
עליו,⁽⁵⁹⁾ או שהיו ענביו [כמין פירות קטנים
ירוקים או אדומים הצומחים מן השדרה].
מרוכות מעליו — פסול, שאינו "הדר". ואם
מיעטן לאותם ענבים עד שהיו פחותים
מעליו — כשר.

[לעומת זאת שלושה טפחים רגילים הם חצי
מאמה של שישה טפחים].

וממילא כמה הוא לחו לאותם שלושה טפחים
קטנים [כלומר, כמה טפחים רגילים הם],
תרי ופלגא.

מקשה הגמרא: סוף סוף, קשיא דשמואל
אדשמואל! שהרי כאן אמר ששיעור הדס
וערבה שלושה טפחים, ומשמע רגילים,
ואילו שם פסק כרבי טרפון שדי בשלושה
טפחים קטנים?!

מתרצת הגמרא: לא דק שמואל בדבריו, וכאן
שייך לומר כן, שהרי היינו דלחומרא לא דק,
שהרי מחמת שלא דקדק בדבריו ואמר
שצריך שלושה טפחים רגילים יבוא הדבר
לידי חומרא, כי מעיקר הדין די בשני טפחים
ומחצה שהם שלושה טפחים קטנים, שכן

58. כן כתב הראב"ד. ודקדק דבריו ממה
שאמרו: "נקטם ראשו ועלתה בו תמרה כשר",
ומשמע דאיירי שנקטם ראש השדרה, שאם
נקטמו רק ראשי העלים העליונים, היה לו לומר
"נקטם ראשו ועלו בו עלים", אלא ודאי איירי
שנקטמה השדרה והתמרה משלמת חסרון הבד.
אבל המאירי השיג עליו, וכתב, שגם בהדס
יש המפרשים דאיירי שנקטמו העלים העליונים,
ועלתה בו תמרה היינו שדרך העלים כשנקטמים
מקצתם שנעשית בהם בליטה כעין פרי. אבל
העלה עצמו אין דרכו לצמוח שוב. וראה עוד
בילקוט מפרשים.

59. כן פירש רש"י. אבל המאירי פירש דנפרצו
היינו נסדקו. והביא שגם בזה נחלקו — האם
איירי דוקא כשנסדקו רובם ורוב כל עלה ועלה,
או שנסדק רק אחד ועל ידי זה נפסל שכבר אין
עבותו קיימת.

55. הקשה האור שמח [הלכות לולב פרק ח
הלכה א]: מדוע לא דקדק שמואל בדבריו, הרי
כמו שיכול לבא הדבר לידי חומרא כך יכול לבא
לידי קולא, שאם לא יזדמן לו הדס שלושה
טפחים לא יטול כלל, אף שיהיו בנמצא הדסים
בשיעור שני טפחים ומחצה?!
וכתב, דמכאן יש להוכיח שנוטלים בשעת
הדחק ד' מינים שחסר בשיעורם ומברכים
עליהם, וממילא לא יבוא הדבר לידי תקלה.

56. בשיעור היבשות הפוסלת בארבעת המינים
מצינו כמה שיטות בראשונים, הובאו בהרחבה
בילקוט מפרשים בריש פרקין.

57. באחרונים הקשו, מדוע חזר התנא וכפל בכל
מין ומין דינים אלו ולא שנאם יחד?! וראה
כפות תמרים מה שכתב בזה.

שרשרת קלועה, שיהיו מורכבים זה על גב זה, ובזית ליכא להך מילתא.

ואימא היינו דולבא [עץ ערמון], שעליו קלועים כמעשה שרשרת?

מתרצת הגמרא: הרי בעינן שיהיו ענפיו חופין את עצו, וליכא להך מילתא בדולבא, שהרי אין עליו רצופים ורוב שדרתו מגולה.

מקשה הגמרא: ואימא עץ עבות היינו הירדוף [שיח דוקרני שעליו עשויים כקליעה]?⁶⁰

אמר אביי: הרי כתיב: דרכיה דרכי נעם [משלי ג יז], וליכא הך מילתא בהירדוף, שהרי ראשי עליו חדים כמחט, ופוצעים את הידים.

רבא אמר מהכא דרשינן הלכה זו: שנאמר [זכריה ח ט], "האמת והשלום אהבו", וזה אינו לא אמת ולא שלום, שהרי הוא עשוי

ואין ממעטינן אותם ביום טוב עצמו, אלא בערב יום טוב, משום איסור "מתקן מנא". שאסור לתקן דבר ביום טוב ובשבת להכשירו לתכליתו.⁽⁶⁰⁾

גמרא:

תנו רבנן: נאמר בתורה [ויקרא כג מ]: "ולקחתם לכם ביום הראשון ענף עץ עבת", ומשמעות הכתוב היא, שיהיו ענפיו חופין [מכסים] את עצו. והיינו, שתהיה השדרה מכוסה כולה על ידי העלים, שהם עשויים כקליעה ושוכבים זה על גב זה.⁽⁶¹⁾ ואי זה הוא עץ זה שענפיו חופין אותו? — הוי אומר זה הדס.

מקשה הגמרא: ואימא עץ זה הוא זיתא [זית], שענפיו כולם מלאים עלים, ומתוך שהם מרובים הם מכסים את רוב הענף?

דוחה הגמרא: בעינן עבת, דהיינו כמעשה

חלקים.

והרא"ש עצמו דחה את דבריו, שהרי כברייתא איירי שנשרו העלים היתרים על העבות, ואילו במשנה מדובר שנשרו רוב עלי העבות של ההדס, ולכן פסלה המשנה הדס זה. והוסיף עוד, כי גם ר"י שפירש גבי לולב [לעיל כט ב] כפירוש העיטור, שנחלקו העלים לאורכם, יודה כאן דנפרצו פירושו שנשרו, דלא שייך שיחלקו עלי ההדס כך, ולכן לא אמר רב פפא דנפרצו היינו "דעביד כחופיא" כמו שאמר גבי לולב.

60. על פי סוגית הגמרא להלן לג ב.

61. זה לשון רש"י: ענף עץ עבות, שכולו ענף,

ויש מן הראשונים שהקשו לשיטת רש"י דנפרצו פירושו שנשרו, דהא ניחא בלולב שעליו ארוכים ואפשר שיאגדם אחר נשירתם סביב השדרה, אבל בהדס וערבה שעליהם קצרים על כרחך לא איירי שנשרו לגמרי?! ובהשלמה כתב שיש גורסים כאן "נפרטו", והיינו שלא נפרצו לגמרי אלא עדיין מחוברים הם קצת לשדרה [וכמו שפירש הרי"ף גבי לולב].

וברא"ש כתב בשם בעל העיטור, דנפרצו עליו על כרחך לא איירי שנתלשו לגמרי, שהרי שנינו כברייתא: נשרו רוב עליו כשר ובלבד שתהא עבותו קיימת, ואילו במשנה פסלו כשנפרצו עליו, ועל כן ודאי נפרצו פירושו שנחלקו העלים לאורכם לשנים או שלושה

לסם המות.

ששלושתם יוצאים מעוקץ אחד. (63)

רב כהנא אמר: אפילו היו תרי יוצאים מעוקץ אחד, וחד היה עולה מלמטה ורוכב על גביהם — כשר.

רב אחא בריה דרבא הוה מהדר [היה מחזור] דוקא אהדס דאית ביה תרי וחד, על אף שאם היו שלושתם יוצאים מעוקץ אחד כל שכן הוא שכשר, הואיל ונפיק הכי מפומיה דרב כהנא. וללמדנו בא, כי יש לסמוך על הלכה זו לכתחילה.

אמר ליה מר בר אממר לרב אשי: אבא, להורא הדס שעליו עולים תרי וחד, הרם שוטה קרי ליה והיאך אתה נוטלו? (64)

תנו רבנן: קלוע כמין קליעה ודומה לשלשלת, זהו הרם.

רבי אליעזר בן יעקב אומר: כך דרשו חכמים את הפסוק: "ענף עץ עבת" זהו הדס, דמשמע, עץ שטעם עזו ופריו שוה, הוי אומר זה הדס. (62)

תנא: עין עבות — כשר, ושאינו עבות — פסול.

היכי דמי עבות?

אמר רב יהודה: והוא דקיימי תלתא תלתא [שלושה שלושה] טרפי [עלים] בחד קינא,

היינו, שהעלים סמוכים ודבוקים זה לזה אף שכל אחד יוצא מעוקץ אחר. ואילו הרא"ש והריטב"א פירשו, שהן סמוכים זה לזה בעיגול אחד, שאין האחד נמוך מחבירו. נחלקו הראשונים, האם צריך שיהיה ההדס עבות על פני כל שיעורו, או די בכך שבמקום אחד הוא עבות, וראה בהרחבה בילקוט מפרשים.

64. וביאר רבינו חננאל, שהדס שוטה פסול למצוה, כמו שמצינו בספר עזרא דכתיב הדס וכתב עבות, ואמר רב חסדא [לעיל יב א]: הדס שוטה לסוכה, ועץ עבות ללולב. ומוכח שהדס שוטה פסול למצוה. וכן כתב הרי"צ גאות שהלכה כרבי יהודה דאמר היינו הדס היינו עץ עבות, ואמר רב חסדא, הדס שוטה לסוכה עץ עבות ללולב, ומוכח שהדס שוטה פסול למצוה. ובספר המנהיג תמה, מנין למדו שהדס זה הוא ההדס השוטה שפסל רב חסדא, שמא לא אמר רב חסדא את דבריו אלא בהדס שעליו עולים אחד אחד ולא תרי וחד?!

ובמאירי פירש, הדס שוטה — דהדס עבות

שהעץ מחופה בעלין על ידי שהן עשוין בקליעה ושוכבין על אפיהן. ובסמוך הקשו: ואימא דולבא, ותיצו: בעינן ענפיו חופין את עזו וליכא. ופירש שם רש"י: קלוע הוא. אבל אין עליו רצופין לכסות את עזו. ומבואר בדבריו ששני ענינים הם: א. שיהיו חופין את עזו לאורכו על ידי רציפות העלים. ב. שיהיה עבות לרוחבו — שיצאו עלים מכל סביבותיו.

62. כתב הריטב"א, דלא גרסינן: עץ שטעם עזו ופריו שוה, שהרי פרי ההדס אינו מוזכר בפסוק, ודרשה זו נאמרה רק לגבי אתרוג. אלא כך היא הגירסא: רבי אליעזר בן יעקב אומר: ענף עץ עבות — עץ שענפיו חופין את עזו. אבל רבינו חננאל גרס כגירסת הספרים שלפנינו. וברי"ף גרס: ענף עץ עבות — שטעם עזו וענפיו שוה.

63. כן פירש רש"י, וכן כתב בסמוך לגבי תרי וחד: שהיו שני עליו יוצאים בעוקץ אחד. ותמהו התוספות לפירוש זה, דחומרא גדולה היא, שהרי אין הדבר מצוי כל כך שיצאו שלושה עלים מעוקץ אחד?! ועל כן פירשו, דחד קינא

ותממה הגמרא: **פשיטא!** מדוע לא יהיה כשר, מה החסרון בכך שעולים בו עלים רבים?!

מבאר הגמרא: **מחו דתימא: הואיל ואית ליה להדס זה שם לווי, שאינו קרוי הדס סתם אלא הדס מצראה, לא מתכשר, שאין זה הדס האמור בתורה, קא משמע לן שמכל מקום כשר הוא.** (68)

מקשה הגמרא: **ואימא הכי נמו, שמא באמת לא יהיה הדס זה כשר מטעם זה?!**

מתרצת הגמרא: **“עין עבות” אמר רחמנא, ומשמע — מכל מקום, והיינו שכל ההדסים כשרים למצוה [ובלבד שתהא עבותם קיימת].**

תנו רבנן: אם יבשו רוב עליו של ההדס, ונשארו בו שלשה בדי עלים, כלומר, שלושה גבעולים, שבכל אחד מהם היו שלושה עלין לחין [שבפחות מכך אינו

תנו רבנן: נשרו רוב עליו של כל קן וקן, (65) ונשתירו בו מיעוט — כשר, ובלבד שתהא עבותו קיימת.

ותממה הגמרא: **הא גופא קשיא! אמרת נשרו רוב עליו כשר, וחרר תני ובלבד שתהא עבותו קיימת, והרי כיון דנתרי להו תרי מכל קן וקן שהן רוב עליו — עבות היכי משכחת לה שעדיין תהיה קיימת?!**

מתרצת הגמרא: **אמר אביי: משכחת לה**

באסא מצראה, בהדס הגדל על מיצרי השדה, (66) שמתוך שיש לו מקום פנוי רב משביח יותר, דקיימי ביה שבעה שבעה עלים בחד קינא ולא רק שלושה, דכי נתרי ארבעה מהן שהן רוב עליו, עדיין פשו להו תלתא, והרי עבותו קיימת. (67)

אמר אביי: שמע מינה מפירוש זה, דחאי אסא מצראה — כשר להושענא.

67. ובהדס המצוי שיש לו שלושה עלים בכל קן, אם נשרו מקצת עליו, מצדד הריטב"א להתיר ובלבד שנשתירו בו לכל הפחות שני עלים בכל קן וקן, וראה ילקוט מפרשים.

68. הקשו התוספות: היאך סברה הגמרא לפסול הדס זה מחמת שיש לו שם לווי, הרי לא נאמר בתורה כלל שהמצוה היא ב"הדס", אלא "ענף עץ עבות" כתיב, ומהיכי תיתי שעדיף יותר ליטול הדס רגיל ולא הדס מצראה, הרי בשניהם מתקיים דין עבות באותה מידה?! שהרי אפילו הירדוף שמין אחר הוא לגמרי סברה הגמרא להכשיר לולי הטעם דאין זה דרכי נועם לפי שהוא מסרט את הידים?!

והמחצית השקל סימן תרמח ס"ק כג כתב

עומד ביושר ולא יוצאים ממנו ענפים לכאן ולכאן. אבל הדס שאינו עבות מתפשטים ממנו ענפים קטנים לכל צדדיו. ויש מן הראשונים שפירשו באופנים נוספים וראה ילקוט מפרשים.

65. לעיל הובאה שיטת הראשונים, שאפילו לא היה ההדס כולו עבות אלא בקן אחד בלבד כשר, ואם כן קשה מדוע לא תירצו בגמרא דמה שכתב התנא ובלבד שתהא עבותו קיימת אף שנשרו רוב עליו היינו שנשארו עבות אחד?!

וכתב הכפופ תמרים, דפשטות לשון הברייתא מורה שבאותו קן שנשרו רוב עליו עדיין נותרה עבותו קיימת. וראה עמק סוכות.

66. ובאופן אחר פירש רש"י: הדס מצראה — הדס מצרי.